

ETUNIMET JA NIMIEN ANTAJAT 1700- JA 1800-LUVUN KANGASNIEMELLÄ

Hellevi Arjava *Alpiini ja Otteljaana. Kangasniemeläisten etunimet 1684–1899.* Suomi 190. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2005. 286 s. ISBN 951-746-675-7.

Hellevi Arjavan kirja kangasniemeläisten etunimistä vuosina 1684–1899 on tutkimus, jollaista ei suomeksi ole aiemmin julkaistu. Se on perusteellinen selvitys etunimistön kehityksestä ja yhteiskunnan muutosten vaikutuksista nimenantoon yhdessä savolaisessa pitäjässä. Kangasniemen tasolta tutkimus laajenee kuvaamaan yleisestikin suomalaisen etunimistön muuttumista ja suosionvaihteluja 1700- ja 1800-luvuilla. Kuten yleisesti tiedetään, etunimien suosio ei ole vakaata vaan vaihtelee ajallisesti ja alueellisestikin. Tällä hetkellä suosiossa ovat sellaiset nimet (esim. *Emma, Ella, Eetu, Veeti*), joita ei esimerkiksi 1970-luvulla tavattu yleisimpien nimien listoilla. 1970-luvulla suositut nimet (esim. *Sari, Minna, Jari, Mika*) ovat puolestaan nykyisten lasten niminä harvinaisia. Nimien ajalliseen suosionvaihteluun perustuu sekin, että hyvin usein jo itse nimi paljastaa, minkäikäiselle kantajalle se kuuluu.

Eero Kiviniemi on yli parikymmentä vuotta sitten selvittänyt etunimien antamisen, leviämisen ja suosionvaihtelun yleiset linjat ja lainalaisuudet kirjassaan *Rakkaan lapsen monet nimet* (1982). Hellevi Arjava tutkii samoja ilmiöitä paikallisella tasolla ja keskittyä 1700- ja 1800-lukuihin, Ruotsin vallan loppuaikoihin ja autonomian aikaan. Arjavan kirjaa voisikin luonnehtia Kiviniemen työn luontevaksi ja tervetulleeksi jatkoksi. Tähän mennessä suomalaisten nimien suosionvaihtelua ennen 1900-lukua on tutkittu kovin vähän: tietääkseni ainoita tutkimuksia ovat Kaj Borgin (1989, 1995) ja Arja Lampisen (1997) opinnäytetyöt. Par-

aikaa Joensuun yliopistossa on tekeillä Riitta Rajasuun väitöskirjatutkimus Kuopiossa, Oulussa ja Turussa vuosina 1725–1744 ja 1825–1844 syntyneiden etunimistä.

Arjavan tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millä tavoin uudet etunimet pääsivät Kangasniemellä käyttöön. Mistä uusien nimien mallit saatiin, ketkä toimivat nimenannon esikuvina ja miten nimiä omaksuttiin? Mistä syistä tietyt nimet tulivat erityisen suosituiksi? Muun muassa näihin kysymyksiin Arjava vastaa kirjassaan havainnollisesti. Hän tuo mukavalla ja maltillisella tavalla näkyviin myös omat henkilökohtaiset muistonsa ja kokemuksensa kangasniemeläisistä nimistä. Ne ovatkin olleet lähtökohtana tutkimuksen teolle.

SUOMENKIELISET NIMET RUOTSINKIELISISSÄ ASIAKIRJOISSA

Pääaineistona ovat Kangasniemen seurakunnan kastettujen luettelot seurakunnan perustamisesta eli vuodesta 1684 heinäkuuhun 1900. Esiintymätietoja on lisäksi täydennetty haudattujen ja vihittyjen luetteleissa sekä rippikirjoissa ja lastenkirjoissa olevilla nimillä. Kaikkiaan aineistossa on noin 25 000 nimiesiintymää. Ajan tavan mukaan ruotsinkielisiin asiakirjoihin ei ole merkitty suomenkielisen väestön käytössä olleita suomenkielisiä nimiasuja, vaan nimet on kirjoitettu ruotsalaistetussa tai joskus latinalaisessa muodossa. Suomenkielisiä asiakirjoja alettiin Kangasniemellä laatia vasta 1880-luvulla. Koska tutkija ei ole

voinut päästä kansan suussa eläneiden nimiasujen jäljille, hän käsittelee ainoastaan asiakirjoissa esiintyviä asuja. Ongelmaksi nousee tällöin oikeinkirjoituksen vakiintumattomuus ja horjuvuus: samakin etunimi on voitu merkitä usealla eri tavalla. Arjava on ratkaissut ongelman järkevästi ja lukee samaksi nimeksi esimerkiksi latinalaismuotoisen *Laurentiuksen* ja ruotsinkielisen *Larsin*. Tällaiset erot kirjoitustavoissa ovat voineet johtua vain kirjureiden erilaisista tavoista ja käsityksistä. Aina ei varmasti ole ollut helppoa tai yksiselitteistä ratkaista, milloin eri kirjoitustavat tarkoittavat samaa nimeä. Arjava ei kuitenkaan esittele näitä ongelmia laajemmin.

Vaikka käsiteltävinä ovat aineiston luonteen vuoksi muut kuin suomenkieliset nimiasut, eivät varsinaiset kangasniemeläisten suomenkieliset käyttönimetkään jää tyystin sivuun. Monissa nimien yleisyystaulukoissa Arjava mainitsee myös nimen (oletetun) suomenkielisen muodon (esim. ruots. *Jöran*, sm. *Yrjö*; ruots. *Sigfrid*, sm. *Sipi*). Asiakirjoissakin suomenkielisiä nimiasuja esiintyy satunnaisesti. Arvokkaimpana lähteenä ovat kuitenkin olleet 1800-luvun lopulta peräisin olevat paikallisen talollisen muistikirjat, joissa on lueteltuna kyläläisten nimiä. Näin käy ilmi, että asiakirjan *Abraham* on savolaisen suussa ollut *Uapro*, *Fridolf Riitu*, *Lars Lassi* ja *Matilda Matilta* tai *Tilta*.

1700-LUVUN NIMISTÖÄ

Arjava on jakanut tutkimuksensa kahteen pääajanjaksoon: jaksoon vuodesta 1684 1700-luvun lopulle ja 1800-lukuun. Varhemman jakson hän on jakanut vielä kahtia: aikaan ennen isoavihaa (1684–1715) ja aikaan isonvihan jälkeen (1720–1799). Kummaltakin pääajanjaksolta Arjava selvittää täsmällisesti, mitkä miesten ja naisten nimet olivat Kangasniemellä tutkimusajana käytössä ja mitkä olivat niiden esiin-

tymislukumäärät ja suhteelliset osuudet kaikista etunimistä. Näin eri aikakausien suosituimmat nimet tulevat listatuiksi. Arjava tutkii tarkasti myös nimien leviämistä. Kustakin uudesta eli ensi kertaa aineistossa esiintyvistä nimestä hän selvittää, keitä ensimmäiset ja myöhemmät — tai osa myöhemmistä, jos nimenkantajia on ollut runsaasti — nimenkantajat ovat olleet ja ketkä ovat olleet mahdollisia esikuvia. Näin käy vakuuttavasti ilmi, kuinka yksittäiset henkilöt ovat toimineet nimimuodin synnyttäjinä. Kun uusi nimi on kerran annettu, se on monesti saanut jälkeensä useita nimikaimoja.

Millainen etunimistön kehitys Kangasniemellä ja laajemminkin Suomessa sitten on ollut? Varhaisin suomalainen etunimistö, esikristilliseksi tai pakanalliseksiin kutsuttu, väistyi likimain kokonaan kristinuskon ja kristillisten nimien myötä keskiajalla. 1700-luvulle asti käytössä olivat verrattain harvat kristilliset etunimet. Naisten nimien valikoima oli vielä miestenkin nimivalikoimaa suppeampi: Kangasniemellä varhimmassa tutkimusaineistossa, siis aikana ennen isoavihaa, on vain 29 eri naisennimeä, kun eri miestennimiä on 55. Suosituimpia nimiä tuona aikana olivat *Johan*, *Mats*, *Henrik* sekä *Maria*, *Anna* ja *Margareta*. Nimet periytyivät enimmälti esivanhemmilta, joten nimistön uudistumista ei juuri tapahtunut. Yleisimmät nimet riittivät suurelle osalle väestöstä: esimerkiksi yleisin tytönnimi *Maria* oli annettu liki viidesosalle tytöistä.

Isonvihan jälkeen nimistö alkoi monipuolistua. Jälkimmäisellä 1700-luvun tutkimusjaksolla annettuja nimiä on lähes viisi kertaa enemmän kuin aiemmalla jaksolla. Vaikka yhtenä syynä on luonnollisesti pitempi tutkimusajanjakso ja väkimäärän kasvaminen, on myös itse nimistöön tullut uusia aineksia. Uusia nimiä ovat esimerkiksi *Adam*, *Michel* ja *Samuel* sekä

naistennimistä *Eva*, josta tuli ajanjakson kolmanneksi suosituin nimi. Muuten kärkinimet pysyivät samoina. Suosituimmat uudet nimet olivat — kuten esimerkiksi käy ilmi — raamatullista alkuperää. Käyttöön tuli kuitenkin myös skandinaavis- ja germaanistaustaisia nimiä, joita säätyläisten välityksellä omaksuttiin käyttöön, kuten *Adolf*, *Fredrik*, *Magnus*, *Lovisa* ja *Ulrika*. Ruotsin hovin vaikutus näkyi selvästi.

NIMISTÖN MONIPUOLISTUMINEN 1800-LUVULLA

1800-luvulla nimivalikoima moninkertais-
tui ja nimien suosionvaihtelu nopeutui.
Lukuisia uusia nimiä tuli perinteisten rin-
nalle. Jo keskiajalta periytyvät kristillispe-
räiset nimet pysyivät toki käytössä, mutta
niiden suosio väheni. Kun esimerkiksi
Matti-nimisiä (*Mats*) oli vielä 1800-luvun
alussa kymmenesosa poikalapsista, sai ni-
men vuosisadan lopussa vain yksi poika sa-
dasta. *Anna*-nimen sai 1800-luvun alussa
peräti liki viidennes tytöistä, mutta vuosi-
sadan lopussa enää kaksi sadasta.

Uudet nimet tulivat usein ensiksi sääty-
läisten käyttöön ja levisivät sitten alemmille
luokille. Kuten jo 1700-luvun puolellakin,
monet uusista nimistä olivat germaanista
alkuperää, muun muassa Ruotsin hovin ni-
miä (esim. *Gustaf*, *Gustava*, *Charlotta* ja
Wilhelmina). Toisin kuin Ruotsin hovin
nimet, Venäjän hovin nimet (esim. *Aleksan-
teri*, *Nikolai*, *Aleksandra*, *Olga*) eivät olleet
säätyläisten suosiossa vaan levisivät vallan
vaihtumisen jälkeen erityisesti rahvaan kes-
kuuteen. Myös raamatulliset nimet moni-
puolistuivat ja tulivat käyttöön lähinnä rah-
vaan nimistössä. Kangasniemellä poik-
keuksellisen suuren suosion saavuttivat
miesten nimet *Ananias*, *Asarias*, *Hiskias*,
Jeremias, *Malakias* ja *Tobias*. Arjava selit-
tää oivaltavasti, että nimien suuren suosion

taustalla on varmasti ollut nimien sopivuus
savolaisten suuhun. Nimethän olivat kuin
savon murretta »svaavokaaleineen».

1800-luvun puolivälistä alkoi Suomes-
sa merkittävä taloudellinen ja sivistyksel-
linen nousu, joka tuli näkyviin myös etu-
nimistössä. Tiedonkulku lisääntyi, teolli-
suus kasvoi ja liikenneyhteydet helpottui-
vat. Vaikutteita omaksuttiin eri puolilta, ja
väki alkoi liikkua enemmän. Myös suoma-
laisuusaate vaikutti etunimien antoon: lap-
sille haluttiin antaa suomalaisia tai ainakin
suomalaisasuisia nimiä. Uusiksi nimien
lähteiksi tulivat *Kalevala*, I. E. Sjömanin
1865 julkaisema nimikalenteri *Siveä: Kau-
no-annakka* nimiehdotuksineen sekä muut-
kin kalenterit ja lehtikirjoitukset. Myös
Kansanvalistusseuran kalenteri 1882–1883
vahvisti suomalaisnimien ottoa. Nopeasti
hyvin suosituiksi nousivat etunimet, jotka
olivat myös helpoilta ja tutuilta kuulostavia,
kuten *Aati*, *Aatu*, *Eetu*, *Otto* ja *Alma*, *Hil-
da*, *Hilma*, *Iita*, (*Ma*)*tilda* ja *Selma*. Taus-
tansa perusteella ajan suositut nimet olivat
joko vieraslähtöisiä mutta suomalaisasuisia
(esim. *Eino*, *Vilho*, *Elsa*, *Siiri*), Kalevalas-
ta peräisin olevia (esim. *Väinö*, *Aino*) tai
jonkin suomenkielisen sanan sisältäviä
(esim. *Onni*, *Toivo*, *Hilja*, *Lempi*).

YK SINIMISYYDESTÄ KAKSINIMISYYTEEN JA MUITA NIMI-ILMIÖITÄ

Aiemmin lapselle oli tapana antaa vain yksi
nimi, mutta 1700-luvun lopulla kahden ni-
men antaminen valtasi vähitellen alaa. Ku-
ten moni muukin nimimuoti, tapa sai alkun-
sa säätyläisiltä. 1800-luvulla kaksinimisyys
yleistyi: 1790-luvulla noin neljä prosenttia
lapsista oli saanut kaksi nimeä, mutta vuo-
sina 1800–1839 osuus oli jo 15 prosenttia.
Kaksinimisydestä tuli ennen kaikkea tyt-
töjen nimimuotia. Kun 1800-luvulla kol-
mella prosentilla pojista oli useampi kuin

yksi nimi, oli tyttöjen vastaava osuus 27 prosenttia. Tyttöjen kaksoisnimistä valtaosa oli todella käytössä olevia nimiä, puheessa *Anna Liisoja, Eeva Stiinoja* ja *Maija Lee-noja*. Toiset nimet eivät siis välttämättä olleet piiloon jääviä »koristeita».

Uudet nimet eivät suinkaan levinneet tasaisesti eri puolille pitäjää. Alueelliset erot kylien välillä saattoivat olla suuriakin. Arjavalla on tarkemmin tutkittavanaan kaksi Kangasniemen kylää, Kutemajärvi ja Hokanniemi, joista Hokanniemi sijaitsi pussinperänä Puulan saartamalla niemellä, kun taas Kutemajärvi oli vilkas läpikulkupaikka Pieksämäelle vievän tien varressa. 1700-luvulla Kutemajärven nimistö oli huomattavasti rikkaampi kuin Hokanniemen ja monet uudennokset tavattiin ensi kertaa Kutemajärvellä. 1800-luvulla erot kylien välillä eivät enää olleet niin suuria. Ulko-maailma oli kaikkialla tullut entistä lähemmäksi ja tuonut innovaatiot syrjäkylillekin.

Aviottomien lasten äidit näyttävät usein olleen edelläkävijöitä uusien ja erikoistenkin nimien antajina. Arjava arvelee tämän johtuvan siitä, että koska äidit tavallaan sysättiin yhteisön ulkopuolelle, he ehkä tunsivat olevansa vapaita perinteisestä nimenannosta. Näin heillä olisi ollut suurempi rohkeus ottaa käyttöön hienoiksi koke-miaan nimiä. Taustalla oli myös se, että las-ten isät saattoivat olla ylempää säätyä, jol-loin äidit halusivat jättää nimeen muiston tästä.

LOPUKSI

Hellevi Arjavan tutkimus on kauttaaltaan hyvin kirjoitettu ja myös selkeästi taitettu. Pari pientä yksityiskohtaa nostan kuitenkin esiin. Tekstissä sellaiset lähdeviitteet, joissa viitataan yhtä virkettä pitempään jaksoon, on jätetty tyystin ilman pistettä. Tämä näyttää olevan yhdenmukainen tapa läpi kirjan. Käytäntö kummastuttaa minua, sil-

lä ymmärtääkseni oikein olisi merkitä sulkeiden sisään piste. Pienempi seikka on se, että lähdeluettelosta puuttuu tekstissä mainituista lähteistä ainakin pari: Mikkonen 1987 ja Arjava 2000.

Arjavan tutkimus osoittaa, miten etu-nimiä Kangasniemellä vuosina 1684–1899 omaksuttiin ja miten nimet levisivät. Tutkimusaikana nimistö koki murroksen: nimiin alettiin omaksua aineksia moniaalta, ja nimien suosionvaihtelu nopeutui. Tutki-ja sijoittaa nimistön muuttumisen osaavas-ti kontekstiinsa, osaksi yhteiskunnallista ja kulttuurista kehitystä. Historiantutkimuk-sen termejä lainaten voisi sanoa, että Arja- van tutkimus on tarpeellista ja kaivattua henkilönimistön mikrohistorian tutkimus-ta. Yhtä paikallista nimistöä tutkittaessa saadaan konkreettisesti näkyviin nimimuo-tien luojat ja nimimallien levittäjät. Tällai-nen ulottuvuus jää laajempia materiaaleja tutkittaessa väkisinkin aineistojen peittoon. Arjavan työ on onnistunut kuvaus ja tutki-mus yhden alueellisen ja paikallisen henki-lönnimisysteemin kehityksestä. ■

TERHI AINIOLA

Sähköposti: terhi.ainiala@kotus.fi

LÄHTEET

- BORG, KAJ 1989: *Dopnamn i Dragsfjärd 1728–1855*. Meddelanden 7. Åbo: Filologiska institutionen vid Åbo universitet, nordisk filologi.
- 1995: *Dopnamn och namngivning i Gamlakarleby 1657–1928*. Licenciat-avhandling. Åbo universitet, nordisk filologi.
- KIVINIEMI, EERO 1982: *Rakkaan lapsen monet nimet*. Espoo: Weilin&Göös.
- LAMPINEN, ARJA 1997: *Ristimänimien valinta ja nimenannon uudennokset Jyväskylässä 1766–1930*. Lisensiaatintyö. Turun yliopisto, suomen kieli.